

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2019|021 VAN 14 MAART 2019

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMINGEN ALS MONUMENTEN VAN TWEE GRAFTEKENS IN DE VLAAMSE RAND, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 13 FEBRUARI 2019

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 14 maart 2019 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 13 februari 2019 twee adviesvragen van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed, met betrekking tot funerair erfgoed in de Vlaamse Rand. Het betreft de voorlopige beschermingen als monumenten van het grafteken Lasserre in Beersel en het grafteken Moreau-Deneve in Vilvoorde. De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige beschermingen, met name: (a) de ministeriële besluiten tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistraties, (c) de afbakeningsplannen en (d) de inhoudelijke dossiers, inclusief het onderzoeksverslag 'funerair erfgoed in de Vlaamse Rand'.
2. De graftekens Lasserre en Moreau-Deneve behoren tot de thematisch-geografische beschermingscampagne voor het funerair erfgoed in de Vlaamse Rand. Bij de dossiers werd een onderzoeksrapport gevoegd dat het onderzoek naar en de bescherming van funerair erfgoed in de Vlaamse Rand duidt, een historische overzicht geeft van het thema en de waardenstelling op basis van de erfgoedwaarden en selectiecriteria duidt. De commissie merkt op dat dit onderzoeksrapport in wezen niet nieuw is: bij vorige dossiers binnen het thema zat het rapport vervat in de individuele inhoudelijke dossiers. Het onderzoeksrapport dat nu voorligt, werd weliswaar geactualiseerd en op enkele punten uitgebreid.

Desalniettemin stelt de commissie opnieuw vast dat de beschermingsvoorstellen – die kaderen in een lopende beschermingscampagne – niet ondersteund worden door een criterionota. De commissie drong eerder al aan op de opmaak van een criterionota die de ruimere visie op het waarderen, selecteren en beschermen van funerair erfgoed bepaalt en specifiek ingaat op de manier waarop de betekenis, erfgoedwaarden en selectiecriteria per beschermingsvoorstel worden afgewogen.¹

Met betrekking tot voorliggend deelpakket verduidelijkt het onderzoeksrapport dat voor het interbellum drie graftekens werden onderzocht. Hiervan werd één grafteken van lokaal belang geacht. Aldus worden binnen dit deelpakket slechts twee graftekens opgenomen. Beiden zijn naar ontwerp van vooraanstaande kunstenaars en zouden de diversiteit van de funeraire vormgeving uit het interbellum moeten aantonen. Het is voor de commissie niet geheel duidelijk in hoeverre voorliggende selectie hieraan beantwoordt. De commissie vraagt dit concreet te maken.

3. De artikels 1 van de ministeriële besluiten leggen de voorlopige beschermingen als monumenten vast en verwijzen tevens naar de afbakeningsplannen en de fotoregistraties die als bijlagen bij de beschermingsbesluiten werden gevoegd.

¹ VCOE 2019 001 – Advies bescherming Vlaamse Rand pakket graftekens na 1940.

De afbakening van beide graftekens wordt beperkt tot hun voetafdruk. De inhoudelijke dossiers stellen dat de graftekens geen verdere directe erfgoedcontext hebben die een ruimere afbakening verantwoordt. Anderzijds erkennen de inhoudelijke dossiers dat beide graftekens net omwille van hun ligging op een begraafplaats herkenbaar zijn.

De commissie vraagt te verduidelijken in hoeverre de context(waarde) van de graftekens nader werd onderzocht. Voor het grafteken Lasserre merkt de commissie op dat de begraafplaats van Beersel, langsheen de ommuring, nog diverse historische en waardevolle graftekens bewaart. Deze overspannen de tweede helft van de 19de en de volledige 20ste eeuw en vertonen aldus de funeraire diversiteit in vormgeving en materialen uit de laatste 150 jaar.² Wat het grafteken Moreau-Deneve betreft, wijst de commissie op de ligging op stedelijke begraafplaats van Vilvoorde. De commissie vroeg reeds naar aanleiding van twee andere individuele beschermingen (graftekens Gelders en Poot) om een verdere bescherming van deze begraafplaats te onderzoeken. Blijkens het onderzoeksrapport blijkt deze site inderdaad een waardevol geheel aan graftekens te bezitten, en wordt verder onderzoek gepland. De commissie meent dat de bescherming van het grafteken Moreau-Deneve in de bescherming van de gehele begraafplaats moet worden gekaderd.

Met betrekking tot het grafteken Lasserre, wijst de commissie er verder op dat de fotoregistratie slechts een heel summier beeld geeft van het tuindeel met beplantingen. Nochtans blijken deze elementen van belang voor de erfgoedwaarde van het grafteken. Verder vermelden de onderschriften bij de foto's 2 en 3 een foute naam.

4. De artikels 2 van de ministeriële besluiten verwijzen naar de artistieke erfgoedwaarde van beide graftekens en beschrijven de erfgoedkenmerken en –elementen.

Het inhoudelijk dossier voor het grafteken Moreau-Deneve verduidelijkt dat enkel de artistieke waarde werd toegekend omdat het ontwerp geen typevoorbeeld is van een bepaalde architecturale stijl en de familie Moreau-Deneve geen ruime bekendheid heeft. Voor het grafteken Lasserre wordt deze keuze gemotiveerd op basis van het unieke karakter van het grafteken en de atypische art deco-vormgeving. De commissie meent dat aan dit grafteken tevens een architecturale waarde kan worden toegekend. Het grafteken is niet alleen ontworpen door architect Henry Lactoste, maar het betreft een ruimtelijk geheel met bewust gebruik van specifieke materialen.

Wat het grafteken Moreau-Deneve betreft, wordt in de beschrijving van de erfgoedwaarde specifiek gewezen op de zeldzaamheid. Het inhoudelijk dossier geeft hierbij aan dat het grafteken is opgesteld buiten de kernregio van de kunstenaar in Deinze. De commissie merkt evenwel op dat recent een beschermingsvoorstel werd geformuleerd voor de calvarie in Asse, die tevens door Van Parys werd ontworpen. Het is zeer opmerkelijk dat voorliggend dossier hier op geen enkele manier naar verwijst. De commissie vraagt het criterium 'zeldzaamheid' verder te onderbouwen.

5. De beheerdoelstellingen zijn opgenomen in de artikels 3 van de ministeriële besluiten. De commissie merkt op dat de beheersvisie voor het grafteken Moreau-Deneve in heel algemene termen uitgaat van het behoud en de mogelijkheid om, indien er nog plaats is, verdere bijzettingen te doen. Deze beheersdoelstellingen bieden weinig houvast wat betreft het verdere gebruik en het onderhoud van het grafteken met opschriften en beeldhouwwerk. De commissie

² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/304413>

vraagt om de beheersvisie concreter uit te werken.

Voor het grafteken Lasserre worden uitgebreidere beheersdoelstellingen opgenomen. Dit is positief. In verband met doelstellingen 4° en 5° vraagt de commissie nog te verduidelijken of het grafmonument nog gebruikt wordt door de oorspronkelijke familie.

6. De artikels 4 van de ministeriële besluiten formuleren de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van de te beschermen monumenten. De commissie kan deze voorschriften ondersteunen.
7. De commissie ondersteunt tevens de toelatingsplichtige handelingen opgenomen in de artikels 5 van de ministeriële besluiten. De commissie vraagt enkel voor het grafteken Moreau-Deneve zowel het plaatsen of wijzigen van ondergrondse als bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen op te nemen.
8. Tenslotte formuleert de commissie enkele bemerkingen bij de inhoudelijke dossiers:
 - Het dossier voor het grafteken Lasserre verwijst naar enkele andere graftekens naar ontwerp van Lacoste. De commissie vraagt hiervan telkens een foto op te nemen in de documentatiebijlage. Verder wijst de commissie op diverse typfouten die het dossier voor dit grafteken ontsieren.
 - Voor het grafteken Moreau-Deneve vraagt de commissie een documentatiebijlage toe te voegen met referentiewerken van de kunstenaar.
9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monumenten van het grafteken Moreau-Deneve in Vilvoorde en het grafteken Lasserre in Beersel. De commissie vraagt in het bijzonder:
 - De ruimere visie op het waarderen, selecteren en beschermen van funerair erfgoed te duiden in een criterianota;
 - Concreet te duiden in hoeverre voorliggend beschermingspakket de diversiteit van de funeraire vormgeving uit het interbellum aantoot;
 - Te verduidelijken in hoeverre de context(waarde) van beide graftekens nader werd onderzocht.

Voor het grafteken Moreau-Deneve vraagt de commissie tevens:

- Een verdere bescherming van de begraafplaats van Vilvoorde te onderzoeken en de bescherming van het grafteken hierin te kaderen;
- De zeldzaamheid van het grafteken verder te onderbouwen;
- De beheersvisie concreter uit te werken met betrekking tot het gebruik en het onderhoud van het grafteken met opschriften en beeldhouw.

En tenslotte vraagt de commissie voor het grafteken Lasserre om tevens:

- Het toekennen van de architecturale waarde te overwegen;
- Het tuindeel met beplantingen beter in beeld te brengen.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter